

ГАЛУЗЬ ТВАРИННИЦТВА ЯК СКЛАДОВА ПРОДОВОЛЬЧОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ: НАСЛІДКИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Василішин С.І., д-р екон. наук, доц.,
професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Можелянська А.В., здобувач ОС «доктор філософії»
Державний біотехнологічний університет

Подолання голоду є глобальною ціллю 2 (Goal 2 ZERO HUNGER) і є одним із стратегічних орієнтирів щодо спільної координованої політики всіх країн світу до 2030 р. За оцінками ООН, 821 мільйон людей страждає від хронічного недоїдання, що часто є прямим наслідком погіршення навколишнього середовища, посухи та втрати біорізноманіття. Понад 90 мільйонів дітей віком до п'яти років мають небезпечну вагу [1]. Ця ситуація вивела продовольчу безпеку, поруч із військовою, економічною, соціальною та екологічною, в пріоритети міжнародних інституцій. Особливою складовою раціону населення є м'ясо, молоко та яйця, які забезпечують фізіологічні норми у споживанні протеїнів, які є незамінними для здорового розвитку організму людини.

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України нанесла вражаючі збитки національному агропромислому комплексу. За оцінками Київської школи економіки, станом на 10 листопада 2022 р., загальні прямі збитки внаслідок російської агресії склали 6,6 млрд. дол., серед яких найбільша частка припадає на сільськогосподарську техніку (43,5%), втрати продукції (28,3%) та руйнування складської інфраструктури (16,0%). Водночас, Україна отримали суттєві непрямі втрати, які оцінюються станом на 24 квітня 2023 року в 31,5 млрд. дол. [2].

Традиційними і найбільш розвиненими галузями тваринництва в Україні є молочне та м'ясне скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджолярство. За даними Держстату України, обсяги виробництва м'яса у 2022 р. на 9,5% нижче рівня 2021 р., молока – на 10,9%, яєць – на 15,3%, вовни – на 17,4%, меду – на 8,0% (таблиця).

Основним фактором скорочення обсягів виробництва тваринницької продукції стало стрімке скорочення поголів'я та втрата продуктивності худоби внаслідок розривів логістичних ланцюгів постачання кормів, медикаментів, втрати робочої сили через вимушену міграцію, тимчасову окупацію суттєвої частки тваринницьких потужностей тощо.

Таблиця – Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва усіма категоріями господарств в Україні у 2000-2022 рр.

Роки	М'ясо (у забійній вазі), тис. т	Молоко, тис. т	Яйця, тис. Шт	Вовна, т	Мед, т
2000	1662,8	12657,9	8808,6	3400	52439
2005	1597	13714,4	13045,9	3195	71462
2010	2059	11248,5	17052,3	4192	70873
2015	2322,6	10615,4	16782,9	2270	63615
2020	2477,5	9263,6	16167,2	1573	68028
2021	2438,3	8713,9	14071,3	1497	68558
2022	2206,7	7767,7	11921,8	1237	63079
2022 у % до 2021	90,5	89,1	84,7	82,6	92,0

Джерело: розраховано за даними [3].

Найбільші втрати внаслідок війни від зменшення поголів'я – у виробництві молока та яєць. Вони становлять 254,2 млн дол. та 159,7 млн дол. відповідно. Збитки для іншої худоби та продуктів тваринництва внаслідок зменшення поголів'я, зокрема свиней, великої рогатої худоби, птиці, овець, кіз, бджолиного воску та меду склали 210,5 млн дол. Втрати внаслідок зменшення продуктивності худоби становлять 1,1 млрд дол. Надзвичайно велика кількість забитої, викраденої та постраждалої худоби будь-яким чином призвело до дефіциту деяких продуктів тваринного походження [2].

Тенденція щодо катастрофічного скорочення поголів'я триває вже 23 роки і лише посилилася внаслідок війни. Так, за даними Держстату, у 2022 р. в Україні нараховувалось 2307,1 тис. гол. ВРХ, що становить 24,5% рівня 2000 р. та 87,3% рівня 2021 р.; 4948,3 тис. гол свиней, що становить 64,7% рівня 2000 р. та 88,2% рівня 2021 р.; 941,4 тис. гол овець та кіз (що становить 50,2% рівня 2000 р. та 86,0% рівня 2021 р.) тощо [3].

Наслідком цих тенденцій стало скорочення обсягів споживання м'яса, молока та яєць населенням України, які також були недостатніми у порівнянні із провідними країнами світу. Основними причинами занепаду галузі стали низький рівень прибутковості виробництва через низькі закупівельні ціни на окремі види тваринницької продукції; зростання вартості кормів та диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, що є сировиною для аграрного виробництва; недостатньо розвинена інфраструктура ринку молока та м'яса; агрохолдинізація агровиробництва тощо.

Розвиток аграрного виробництва тісно пов'язаний із соціальною та економічною безпекою як національної економіки, так і сільських територій. Успіх у вирішенні соціальних питань сільських мешканців тісно пов'язаний з розвитком саме тваринницької галузі, яка давно отримала статус «соціальної». По-перше, ця галузь гарантує споживачам доступ до високоякісних продуктів харчування та формує здорове населення, а з погляду держави – розширює можливості експорту продукції за кордон. По-друге, суспільний вплив функціонування галузі тваринництва проявляється в забезпеченні зайнятості сільського населення та забезпеченні їм стабільних доходів від праці. По-третє, рівень розвитку тваринництва визначає ефективність переробної промисловості.

Серед основних напрямів розвитку тваринницької галузі в умовах війни та післявоєнної відбудови: максимальне посилення державної підтримки вітчизняних виробників за рахунок внутрішніх ресурсів та донорів, особливо у деокупованих та найбільш постраждалих від війни регіонах; формування стійкої взаємодії держави, аграрного бізнесу, аграрної науки та освіти з метою впровадження інноваційних технологій вирощування худоби та тотальної модернізації тваринницьких потужностей.

Таким чином, тваринництво є невід'ємною складовою аграрного фронту України, який забезпечує як внутрішню, так і продовольчу безпеку низки країн світу. Розвиток галузі тваринництва має стати одним із головних драйверів національної аграрної політики з орієнтацією на кращі практики ЄС щодо розвитку фермерства, державної підтримки виробників органічної продукції, забезпечення населення якісним продовольством за принципом «від лану до столу». І, зрештою, галузь була і залишається одним із важливих складових соціально-економічної безпеки, визначаючи перспективи післявоєнної відбудови сільських територій та їх розвитку на засадах сталості та інклюзивності.

Інформаційні джерела

1. ЦСР у дії. Представництво ООН в Україні. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 14.10.2023).

2. Огляд збитків та втраг в АПК. Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/> (дата звернення: 15.10.2023).

3. Сільське господарство України 2022: статистичний щорічник / за ред. О. Прокопенка. https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/09/S_gos_22.pdf (дата звернення: 15.10.2023).